DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

I det sidste års tid har det været meget vanskeligt at danne sig noget klart billede af den økonomiske situation ude omkring i verden, præget som den har været af en række *modstridende tendenser.* Nogle priser har været jævnt stigende, medens man for andre varer har oplevet meget kraftige prisnedgange oven på de stærke stigninger, som fulgte i Koreakrigens kølvand. I nogle lande har den økonomiske aktivitet været præget af fortsat fremgang, medens der andre steder – herunder i en række vesteurouæiske lande – er sket en bremsning af aktiviteten eller endog en formindskelse af den. Dollarknaphedsproblemet, der en overgang så ud til at være på vej mod sin løsning, er pány blevet en truende fare, og navnlig Sterlingområdet er kommet ud for en ny og voldsom international likviditetskrise, samtidig med at andre lande dog synes at have fået bedre hold på deres betalingsbalanceproblemer. Visse industrier har været udsat for en kraftig og næsten universel nedgang i efterspørgselen efter deres produkter – dette gælder navnlig tekstilindustrien, medens der på andre områder, især de, der har forsvarsmæssig betydning, fortsat har været gode afsætningsvilkår.

Under disse omstændigheder er det ikke underligt, at der har hersket stor *uenighed med hensyn til bedømmelsen af fremstidsudsigterne,* og at alle analyser har været præget af betydelig usikkerhed. Heller ikke i øjebliket kan situationen siges at være synderlig afklaret. Således er f. eks. de internationale råvarepriser for tiden nærmest faldende, på trods af, at de fleste tegn peger i retning af stigende aktivitet i U.S.A., der er verdens største forbruger og importør af råvarer, og det er ikke let at danne sig noget skøn over, om aktivitetsdæmpningen i Vesteuropa vil vedvare eller blive afløst af en ny opgang i produktion og beskæftigelse; også udviklingen i den internationale, specielt den intereuropæiske, handel lader sig under disse forhold vanskeligt forudsige, ikke mindst i betragtning af, at nogle lande – navnlig England og Frankrig – har iværksat importregulerende foranstaltninger, der næppe endnu er slået helt igennem, samtidig med at man andre steder gradvis udvider liberaliseringen.

U.S.A.

Bruttonationalproduktets udvikling.

På trods af mange dystre spådomme i det sidste års tid om, at en amerikansk depression – som reaktion oven på den hektiske udvikling i den første tid efter

Koreakrigens begyndelse – var umiddelbart forestående, har den økonomiske aktivitet i U.S.A. som nævnt indtil nu været jævnt stigende fra kvartal til kvartal. *Bruttonationalproduktet,* regnet i løbende priser, er fra 2. kvartal 1950 til 2. kvartal 1952 steget med 65 milld. $ til 343 milld. $ (disse tal er ligesom de følgende omregnet til årsrate) eller med op imod 25 %. Heraf skyldes ganske vist omkring halvdelen højere priser; men en produktionsstigning på gennemsnitlig godt 5 % om året er dog ganske betragtelig, og det hidtidige maksimum for det reale bruttonationalprodukt, der opnåedes, da krigsanstrengelserne i 1944 var på deres højeste, er forlængst overskredet.

Den afgørende faktor i denne udvikling har naturligvis været de stigende *forsvarsudgifter;* disse lagde i 2. kvartal i år beslag på 50 milld. $ eller 15 % af bruttonationalproduktet mod kun 17 milld. $ eller 6–7 % af nationalproduktet umiddelbart før krigen i Det fjerne Østen brød ud i 1950. Også det offentliges civile udgifter er gået en del i vejret. De *civile investeringer* i bygninger, anlæg, maskiner o. l. har ligget på et højt og stabilt niveau, idet forøget anlægsvirksomhed i forsvarsvigtige industrier er blevet opvejet af en beskæring af investeringerne på områder, der anses for mindre vigtige. Udgifterne til *privat forbrug* har varieret en del fra periode til periode, navnlig som følge af de kraftige indkøbsbølger, der satte ind i eftersommeren 1950 og vinteren 1950–51 på grund af frygt for prisstigninger og forsyningsvanskeligheder, og som senere afløstes af en vis tilbageholdenhed fra forbrugernes side, da de efterhånden havde dækket sig ind med varer for nogen tid fremover, og da forventningerne om pris- og forsyningssituationens udvikling samtidig undergik en vis ændring. (Disse forhold har tidligere været omtalt i „Økonomi og Politik" og skal ikke nærmere drøftes). Hovedlinien i forbrug og udvikling har dog været klart opadgående; men da befolkningens *disponible indkomster* steg forholdsvis endnu stærkere, voksede den *private opsparing* i løbet af 1951 både absolut og relativt meget betydeligt.

Siden 3. kvartal 1951 har den disponible indkomst – navnlig som følge af stigende direkte skatter – været næsten konstant; ikke desto mindre har forbruget været fortsat voksende, vel bl. a. på grund af befolkningstilvæksten, samt fordi der efterhånden er ved at gå svind i forbrugernes lagre. Udvidelsen af forbruget på trods af den uforandrede indkomst er muliggjort dels af den opsamling af store likvide midler, der skete i 1951, dels af de først på sommeren gennemførte lempelser i reglerne om afbetalingskøb; disse lempelser har dog næppe endnu haft større virkninger; men det må påregnes, at de vil gøre sig kraftigere gældende i den kommende tid. Forbrugsstigningen har samtidig medført, at opsparingsandelen er ved at vende tilbage til et mere normalt niveau.

Ændringer i lagrenes størrelse.

Medens de private investeringer i fast realkapital som nævnt har ligget ret fast, har *lagerinvesteringerne* været meget stærkt svingende. I perioden lige efter krigsudbruddet var tilvæksten i lagre kun beskeden. Men i den følgende tid udvidedes lagerbeholdningerne ganske betydeligt.

I begyndelsen var denne forøgelse utvivlsomt *tilsigtet* over hele linien. Dels

måtte de industrier, der arbejder for forsvaret, skaffe sig lagre af råmaterialer m. v., dels ønskede forbrugsgodeproducenter såvel som engros- og detailhandelen også at sikre sig større beholdninger både af færdigvarer og råvarer, fordi de ventede stigende knaphed og fortsat gode afsætningsvilkår.

Efterhånden som forbrugernes efterspørgsel i løbet af 1951 afsvækkedes, samtidig med at prisstigningsforventningerne slog om, kølnedes forbrugsvarefabrikanternes og handelens interesse for at ligge med store lagre imidlertid betydeligt. Da der var afgivet store ordrer og sat en omfattende produktion i værk i perioden efter krigens begyndelse, kunne det dog ikke undgås, at der tilførtes betydelige varemængder til lagrene i alle erhvervslivets forskellige led. Eftersom forbruget ikke svarede til, hvad man tidligere havde regnet med, blev aftrækket fra lagrene af mindre størrelse, og der skete en betydelig *utilsigtet* og uønsket lagerforøgelse, i første række hos de handlende, hvilket bl. a. gav sig udslag i, at forholdet mellem lagerbeholdningernes størrelse og det løbende salg i mange brancher steg til ganske unormale højder.

Følgen blev, at de handlende skar deres bestillinger radikalt ned, og den utilsigtede lagerophobning koncentrerede sig nu hos producenterne af forbrugsvarer, der på deres side reagerede ved at iværksætte produktionsindskrænkninger af ret betydeligt omfang.

U.S.A.'s nationalprodukt i milld. dollars[1].

	1. halvår 1950	2. halvår 1950	1. halvår 1951	2. halvår 1951	1. kv. 1952	2. kv. 1952
Bruttonationalprodukt	270.6	297.6	324.4	334.0	339.4	343.2
Anvendt til:						
Privat forbrug	187.1	201.4	207.5	208.4	213.2	214.9
Privat indenlandsk investering i fast realkapital	41.4	48.3	49.1	47.2	49.4	49.2
Lagerændringer	3.1	7.8	13.3	7.4	0.6	0.1
Privat udenlandsk nettoinvestering	÷ 1.7	÷ 2.9	÷ 1.4	1.8	1.9	0.9
Offentlige udgifter til forsvarsformål	16.9	19.7	30.9	42.4	46.0	49.9
– andre formål	23.9	23.3	25.0	26.8	28.4	28.1
Personlige indkomster	218.4	234.2	249.0	259.0	263.0	264.0
÷ *direkte skatter*	*19.6*	*22.0*	*28.4*	*29.7*	*32.5*	*32.5*
Disponibel indkomst	198.8	212.2	220.6	229.3	230.5	231.5
÷ *forbrug*	*187.1*	*201.4*	*207.5*	*208.4*	*213.2*	*214.9*
Opsparing	11.7	10.8	13.1	20.9	17.3	16.6
Opsparing i % af disp. indk.	5.8	5.1	5.9	9.1	7.5	7.2

[1] Tallene er sæsonudjævnet og omregnet til årsrate.

Som følge heraf og på grund af den fornyede stigning i forbrugernes indkøb formindskedes tempoet i lagerdannelsen, og i 2. kvartal 1952 holdt de totale lagre sig praktisk talt uforandrede, formentlig således at lagre af forbrugsvarer faldt, medens andre lagre steg. Herved er forholdet mellem lagre og løbende

salg igen blevet mere normalt på de fleste områder. Dette har bl. a. givet sig udslag i, at størrelsen af afgivne *nye ordrer på ikke-varige produkter* i juni steg temmelig stærkt med det resultat, at den *udækkede ordrebestand* for disse produkter steg for første gang siden marts 1951.

Uroen inden for stålindustrien (jfr. nedenfor) har muligvis også medvirket til at gøre lagerstigningen ringe i 2. kvartal. Derimod kan det næppe tænkes, at de industrier, der direkte eller indirekte arbejder i genoprustningens tjeneste, bevidst har søgt at reducere deres lagre. Tværtimod må det snarere antages, at der her vil være en tendens til at udvide beholdningen af råvarer og varer under arbejde, idet *bestanden af udækkede ordrer stadig er meget stor* og i mange tilfælde endog vedblivende stiger, fordi de løbende leverancer af færdigproducerede varer ikke holder trit med tilgangen af nye ordrer.

Om detailler vedrørende udviklingen i bruttonationalprodukt m. v. henvises iøvrigt til oversigten på foregående side.

Industriproduktionen.

Den foran skildrede udvikling i efterspørgselen efter militært materiel og ny fast realkapital på den ene side og efter forbrugsvarer på den anden har været af afgørende betydning for industriproduktionens variationer. Fra Koreakrigens udbrud til månederne marts–april 1951 steg det sæsonudjævnede indeks for den samlede produktion med ca. 11 %. Som man kunne vente, var fremgangen stærkest for varige goder, der omfatter mange krigsvigtige produkter såvel som investeringsgoder; stigningen var her 18 %, hvorimod produktionen inden for de industrier, der fremstiller ikke-varige goder, kun øgedes 7–8 %.

I de følgende måneder indtraf der en vis produktionstilbagegang, og et minimum – 5 % lavere end i april – nåedes i juli (muligvis fordi sæsonudjævningen ikke er fuldt effektiv). Men herefter steg produktionen atter, til den i 1. kvartal i år nåede op på samme niveau som i det tilsvarende kvartal året før. Det er imidlertid karakteristisk, at kun produktionen af varige goder deltog i denne fornyede fremgang, idet den endog nåede op på 20 % over niveauet fra juni 1950. Visse brancher inden for denne gruppe, f. eks. automobilindustrien, havde dog faldende produktion som følge af formindskede materialetildelinger. Derimod holdt produktionen af ikke-varige goder sig med små variationer på en størrelse, som kun lå nogle få procent højere end i 1950.

Siden marts i år er der igen sket et fald, som i juli endog fik det samlede indeks til at synke til 3–4 % under 1950-niveauet. Årsagen hertil er imidlertid antagelig ikke at finde på efterspørgselssiden, men på *udbudssiden,* nærmere betegnet i lønkampen indenfor *stålindustrien,* der allerede i april og maj havde ført til midlertidige arbejdsstandsninger, og som i juni og juli fremkaldte en praktisk fuldstændig produktionsstandsning. Dette bevirkede ikke blot, at stålproduktionen svandt ind til ca. 15 % af det normale, men også at dele af den stålforbrugende industri måtte indskrænke sin produktion, ligesom også industrier, der er leverandører til stålindustrien, i nogen måde fandt det nødvendigt at holde igen.

Efter 53 dages forløb afsluttedes strejken imidlertid endelig den 24. juli med

Amerikanske konjunkturtal.

		Priser[1]			Industri-produktion[2]	Bygge- og anlægsvirksomhed[3]		Arbejdsmarked			Detail-omsætning[7]	Udenrigshandel		Aktiekurser[10]	Personlige indkomster[11]	Bruttonational-produkt[12]
		Engrospriser		Leveomkostninger		Ialt	Boligbyggeri	Beskæftigede[4]	Arbejdsløshed[5]	Arbejdsløn[6]		Import[8]	Eksport[9]			
		Samlet indeks	Landbr.-produkt.													
		1947-49 = 100 *	1947-49 = 100 *	1935-39 = 100 *	1935-39 = 100 *	1947-49 = 100 *	1947-49 = 100 *	Mill. *	Mill. *	Cents *	Mld. $ *	Mill. $ *	Mill. $ *	1935-39 = 100 *	Mld. $ *	Mld. $ *
	1938	—	—	101	89	35	27	30.3[13]	8.1[14]	63	3.5[13]	163	258	88	68	85
	1945	—	—	129	203	36	16	40.1	1.0	102	6.5	347	817	122	172	215
	1946	—	—	140	170	82	87	41.4	2.3	109	8.5	412	812	140	178	211
	1947	96	100	160	187	84	86	43.4	2.1	124	10.0	480	1278	123	191	233
	1948	104	107	172	192	102	98	44.2	2.1	135	10.9	594	1054	124	210	259
	1949	99	93	170	176	113	116	43.0	3.4	140	10.9	552	1004	121	206	258
	1950	103	98	172	200	159	185	44.1	3.1	147	12.0	737	856	146	226	284
	1951	115	113	186	220	171	170	46.4	1.9	159	12.5	913	1252	177	254	329
April	1951	116	118	185	223	199	170	46.0	1.7	158	12.3	1024	1374	172	250	—
Maj	—	116	116	185	222	193	166	46.2	1.6	159	12.4	1018	1351	174	251	—
Juni	—	115	114	185	221	200	174	46.6	2.0	160	12.3	930	1294	172	254	329
Juli	—	114	111	186	212	162	179	46.4	1.9	160	12.1	893	1190	173	255	—
Aug.	—	114	110	186	217	156	176	46.7	1.6	160	12.4	899	1269	182	257	—
Sept.	—	113	110	187	218	147	168	46.9	1.6	161	12.3	718	1232	187	257	331
Okt.	—	114	112	187	218	140	160	46.9	1.6	162	12.6	832	1152	185	262	—
Nov.	—	114	112	189	219	156	146	46.8	1.8	163	12.5	818	1386	178	261	—
Dec.	—	114	111	189	218	166	145	47.6	1.7	164	12.3	801	1438	183	263	337
Jan.	1952	113	110	189	221	161	142	45.9	2.1	164	12.7	922	1252	187	263	—
Febr.	—	113	108	188	222	156	163	45.9	2.1	164	12.9	892	1335	183	264	—
Marts	—	112	108	188	221	164	174	46.0	1.8	166	12.4	963	1421	185	262	339
April	—	112	109	189	216	171	189	46.3	1.6	165	12.7	932	1339	184	263	—
Maj	—	112	109	189	211	168	186	46.3	1.6	166	13.1	835	1466	184	265	—
Juni	—	111	107	190	203	173	190	46.4	1.8	166	13.0	860	1162	188	267	343
Juli	—	112	110	191	191			46.0	1.9	165	12.6		1053		264	—
Aug.	—	112	111		212				1.6							—

* Tallene for 1938 og 1945—51 (de første 8 rækker) er gennemsnit for 12 måneder. [1] Bureau of Labor Statistics. [2] Federal Reserve Board's sæsonudjævnede indeks. [3] Værdien af byggekontrakter efter F. W. Dodge Corp.; indekset udjævnet for sæsonsvingninger af F. R. B. [4] Antal beskæftigede („employees") uden for landbruget ifl. Bureau of Labor. Af det samlede antal beskæftigede i juni 1952, 46.3 millioner, faldt 15.4 mill. på industrien, 0.9 på minedrift, 2.7 på bygge- og anlægsvirksomhed, 4.2 på transport og off. forsyningsvirksomheder, 9.8 på handel, 2.0 på pengeinstitutter, 4.8 på tjenesteydelser, og 6.6 var off. ansatte. [5] Bureau of Census. [6] Gennemsnitlig timefortjeneste i fabriksindustrien. [7] Survey of Current Business. Tallene udjævnede for sæsonsvingninger. [8] Generalindførsel. [9] Inkl. reeksport; omfatter også hjælp til udlandet („foreign aid and relief"). [10] Standard and Poor's Corp. omfatter 480 industri-, jernbane- og „public utility" selskaber. [11] „Personal income". Tallene er udjævnet for sæsonsvingninger og omregnet til tal for et helt år. [12] Kvartalstallene er udjævnet for sæsonsvingninger og omregnet til tal for et helt år. [13] 1939. [14] 1940.

en *lønforhøjelse* til arbejderne på 21.4 cents i timen (incl. visse særlige tillæg), en stigning, der svarer til godt en halv snes procent, og som vil betyde en forøgelse af de årlige lønudbetalinger til stålarbejderne på omkring ved 1½ milld. $. Samtidig fik stålindustrien tilladelse til at *forhøje sine priser* med 5½ $ pr. ton eller med ca. 5 %.

Efter strejkens ophør vendte stålproduktionen hurtigt tilbage til sit normale niveau, og selv om dens eftervirkninger måske endnu et stykke tid vil kunne mærkes på enkelte områder, kan man dog gå ud fra, at det midlertidige nedslag i industriproduktionen snart vil være overvundet. I august nåede det samlede indeks op på 212, kun 2 % under niveauet fra i fjor.

Den samlede *bygge- og anlægsvirksomhed* har, regnet på sæsonmæssig basis, siden juni 1950 udvist nogenlunde samme bevægelse som industriproduktionen. Siden marts i år har der været en svagt nedadgående tendens; men niveauet er en del højere end i fjor, og antallet af påbegyndte lejligheder har været stort i de sidste måneder, således at der fortsat er sikret en betydelig aktivitet på dette område i den nærmeste tid. I denne sammenhæng er det værd at bemærke, at der er sket en *lempelse af kontrollen med kredit til boligbyggeri,* således at kontrolmyndighederne ikke fremtidig kan kræve, at der præsteres en udbetaling, som overstiger 5 % af den aftalte byggesum, hvis antallet af påbegyndte boliger i en tre måneders periode har været lavere end, hvad der svarer til 1.200.000 om året. Denne højde er ikke blevet nået i de sidste 5 måneder.

Beskæftigelse og lønforhold.

Den *civile arbejdsstyrke* er som følge af større militære indkaldelser gået noget tilbage i de sidste to år på trods af, at befolkningen er vokset. Den ligger i øjeblikket mellem 62 og 63 mill., hvoraf henimod 61 mill. er beskæftigede. Den *samlede arbejdsløshed* har kun i vintermånederne oversteget 2 mill., svarende til lidt over 3 % af arbejdsstyrken, og har kun i ringe grad markeret de nævnte ændringer i produktionen, idet den nedgang i beskæftigelsen, der siden efteråret 1951 har været i de industrier, som fremstiller ikke-varige goder, er blevet neutraliseret ved større beskæftigelse i den øvrige industri, i handels- og bankvirksomhed m. v. samt i det offentliges tjeneste. Den ugentlige *arbejdstid* ligger ret fast omkring 40 timer i gennemsnit.

Den gennemsnitlige *timeløn* andrager ca. 1.65 $ i industrien med ret betydelig spredning mellem fagene. Byggearbejderne opnår henved 2.30 $ pr. time, medens gennemsnitslønnen i detailhandelen, der beskæftiger mange kvinder, kun er 1.30 $ i timen. For de fleste grupper er der tale om en reallønforbedring på et par procent i sammenligning med 1950. I denne forbindelse kan det nævnes, at *kulminearbejderne* fornylig har stillet krav om lønforhøjelser af nogenlunde samme størrelseorden som den, der er blevet stålindustriens arbejdere til del, ligesom også *andre arbejdergrupper* er begyndt at røre på sig. Sandsynligheden taler for, at der stort set vil blive indrømmet arbejderne som helhed lignende lønforbedringer som i stålindustrien. Forøvrigt er lønregulering efter leveomkostningerne kommet til at spille en større rolle i de senere år.

Prisudviklingen.

Engrospriserne, der i løbet af de første 8 måneder efter Koreakrigens begyndelse steg med 17 %, har siden været svagt faldende dog i de sidste måneder med en vis tendens mod stabilisering ca. 11–12 % over niveauet fra juni 1950. Udviklingen har groft taget været den samme for alle hovedgrupper af varer. *Detailprisniveauet* har været langsommere, men – bortset fra enkelte mindre afbrydelser – jævnt stigende, idet højere udgifter til husleje og fødevarer har opvejet et fald siden midten af 1951 i priserne på beklædning, møbler m. v. De seneste offentliggjorte tal ligger 12 % over tallet for den 15. juni 1950.

Fremtidsudsigterne.

For blot få måneder siden herskede der betydelig uenighed mellem forskellige iagttagere om, hvorvidt den økonomiske aktivitet i U.S.A. vedblivende ville være stigende, eller om den ville slå om i en depression inden for en nærmere fremtid. I denne henseende er der på det sidste sket en bemærkelsesværdig ændring. Praktisk taget alle økonomer, både de, der er tilknyttet forretningsverdenen, og de, der er ansat i regeringens tjeneste, såvel som uafhængige, er i øjeblikket enige om, at der – i hvert fald til henimod slutningen af 1953 – fortsat vil være tale om *øget økonomisk aktivitet* med større produktion og beskæftigelse. Man henviser herved til, at *forsvarsudgifterne* stadig vil være stigende – omend i noget langsommere takt, end man tidligere havde regnet med – indtil de i løbet af 1953 når et niveau svarende til omkring 60–65 milld. $ pr. år. Endvidere viser foreliggende undersøgelser, at de planlagte private *investeringer i maskiner og inventar* m. v. i den resterende del af 1952 vil ligge på samme højde som i årets første halvdel, ligesom de sandsynligvis vil fortsætte på dette niveau i 1953. *Bygge- og anlægsvirksomheden,* både den offentlige og den private, påregnes snarest at blive højere i den kommende tid.

De mest usikre momenter i billedet er *forbrugsudviklingen* og producenternes reaktioner herpå. Efter alt at dømme er forbruget som foran omtalt pånyt i opgang, dels som følge af at de i 1950/51 opsamlede lagre hos forbrugerne er ved at være udtømt, dels fordi man næppe længere regner med mere udbredte prisfald. Når hertil kommer, at forbrugernes beholdninger af likvide midler er store, og at der som omtalt dels er sket, dels må antages at ville ske betydelige stigninger i pengelønningerne, er det næppe urealistisk at kalkulere med en ikke helt uvæsentlig forbrugsstigning i de kommende kvartaler.

Det er muligt, at der endnu i visse foretagender findes *lagre* af overnormal størrelse, og at den ventede forbrugsforøgelse derfor i nogen udstrækning vil blive imødegået ved nedbringelse af disse lagre. Men det er dog næppe sandsynligt, at dette forhold vil gøre sig gældende gennem længere tid, jfr. også at den udækkede ordrebestand i industrien – herunder også den, der fremstiller ikkevarige goder – som tidligere omtalt har været stigende på det sidste.

Hvorom altig er – der hersker overvejende enighed blandt økonomer og forretningsfolk om, at aktiviteten vil være fortsat stigende. Derimod gør der sig divergerende opfattelser gældende med hensyn til den mest sandsynlige *pris-*

udvikling. Nogle mener, at priserne vil være ret stabile, og henviser som støtte for denne opfattelse til det amerikanske næringslivs gennem de sidste år klart demonstrerede evne til at imødekomme selv stærkt stigende krav til yderligere produktion – til at levere både „smør og kanoner". Andre er derimod tilbøjelige til at anse en ret kraftig prisstigning for mest sandsynlig, dels fordi de venter, at stålprisens forhøjelse efterhånden vil slå igennem i en række forbrugsvarers priser, dels fordi de forventede højere arbejdslønninger vil nødvendiggøre visse prisforhøjelser også på andre områder, forhøjelser der ret let vil kunne bæres af forbrugerne netop på grund af de øgede lønindtægter. I denne forbindelse påpeges det også, at pris- og huslejekontrollen er blevet noget svækket ved den seneste forlængelse af lovgivningen om regeringens kontrolbeføjelser (Defense Production Act). Endelig hævdes det, at den sidste tids stigende fødevarepriser er udtryk for, at høsten er utilstrækkelig, et forhold som mange iøvrigt mener vil vedvare, fordi fødevareproduktionen ikke kan følge med befolkningstilvæksten.

Hvad der vil ske på *længere sigt,* når forsvarsproduktionen en gang – antagelig i 1954 – har nået sit maksimum og derefter så småt begynder at falde, er der stadig usikkerhed om. Mange er bange for, at der til den tid vil komme en meget omfattende *depression,* og at frygten herfor allerede på et noget tidligere tidspunkt kan fremkalde en dæmpning i aktiviteten, fordi erhvervslivet ikke tør opretholde sine investeringer hverken i lagre eller i fast realkapital, hvis afsætningsvilkårene ventes at tegne sig ringere. Heroverfor er det på den anden side blevet fremført, at der stadig er *store investeringsopgaver i U.S.A.,* f. eks. i boliger, veje, kraftanlæg m. v., og at det også skulle være muligt at *udvide forbruget yderligere,* bl. a. fordi ikke ubetydelige befolkningsgrupper endnu ikke har fuld del i den høje levestandard, som andre dele af befolkningen nyder godt af. Sidst, men ikke mindst skulle der være store muligheder for at opretholde en høj aktivitet gennem stærkt forøgede *udenlandske investeringer, specielt i underudviklede lande,* en udvej, som også ud fra andre synspunkter forekommer meget tiltalende. I hvilket omfang disse muligheder for bevarelse af aktivitetens høje niveau er politisk gennemførlige, er det dog i øjeblikket umuligt at have nogen mening om, bl. a. fordi det vil afhænge af udfaldet af de amerikanske valg i november.

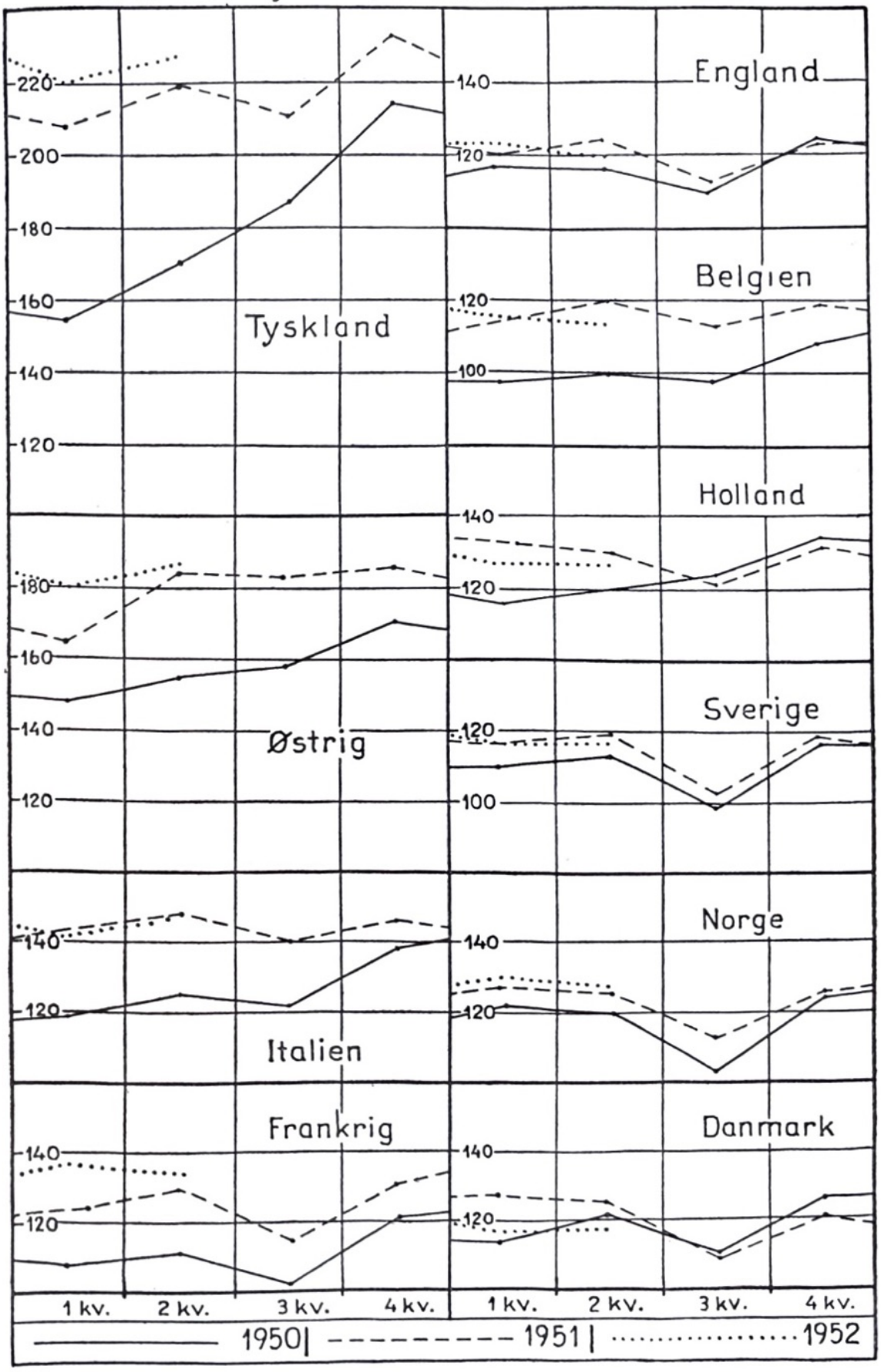
VESTEUROPA

Industriproduktionen.

De to diagrammer på s. 143 og s. 145 illustrerer klart visse hovedtræk i Vesteuropas industrielle udvikling i de senere år. For det første ser man, at O.E.E.C.-landene i de 4 år, der er gået siden Marshall-hjælpen trådte i kraft i 1948, har formået at udvide deres industriproduktion med omkring ved 40 %. Da produktionen i 1948 var af omtrent samme størrelse som i de sidste førkrigsår, er også førkrigsniveauet overskredet med ca. 40 %.

Men desuden viser diagrammerne, at udviklingen har været meget uensartet. Såvel fra land til land som mellem de enkelte industrigrene er der *store forskelle*. Langt den stærkeste stigning – ca. 120 % – finder man for Vesttysklands

Indekstal for industriproduktion i vesteuropæiske lande
(ikke sæsonudjævnede kvartalstal – 1948 = 100)

vedkommende. Østrig følger efter med ca. 80 % stigning, Italien og Frankrig har 40 % fremgang, medens England, Beneluxlandene og de skandinaviske lande kun møder med stigninger på 20–30 %. For en stor del skyldes disse forskelle, at landene startede på forskelligt niveau i 1948. Medens de fleste andre lande allerede på dette tidspunkt havde nået eller overskredet førkrigsproduktionen, var Østrig kun nået op på ca. 85 % og Tyskland på godt 50 %; men i begge disse lande var der gunstige forudsætninger for en hurtig udvidelse i form af arbejdskraft, delvis ødelagte anlæg, som alligevel forholdsvis let lod sig genopføre, o. s. v. Dette er en væsentlig del af forklaringen på det stærke fremskridtstempo i de to lande. Tager man førkrigsniveauet som udgangspunkt, viser det sig, at de mindre lande (f. eks. Holland og de skandinaviske lande) og de før krigen forholdsvis lidet industrialiserede lande (som Irland, Tyrkiet, Grækenland) har haft den største procentvise stigning i industriproduktionen, medens de store industrilande England og Frankrig ligger under gennemsnittet, og Belgien og Vesttyskland kun kan fremvise stigninger på ca. 16 % og ca. 12 %.

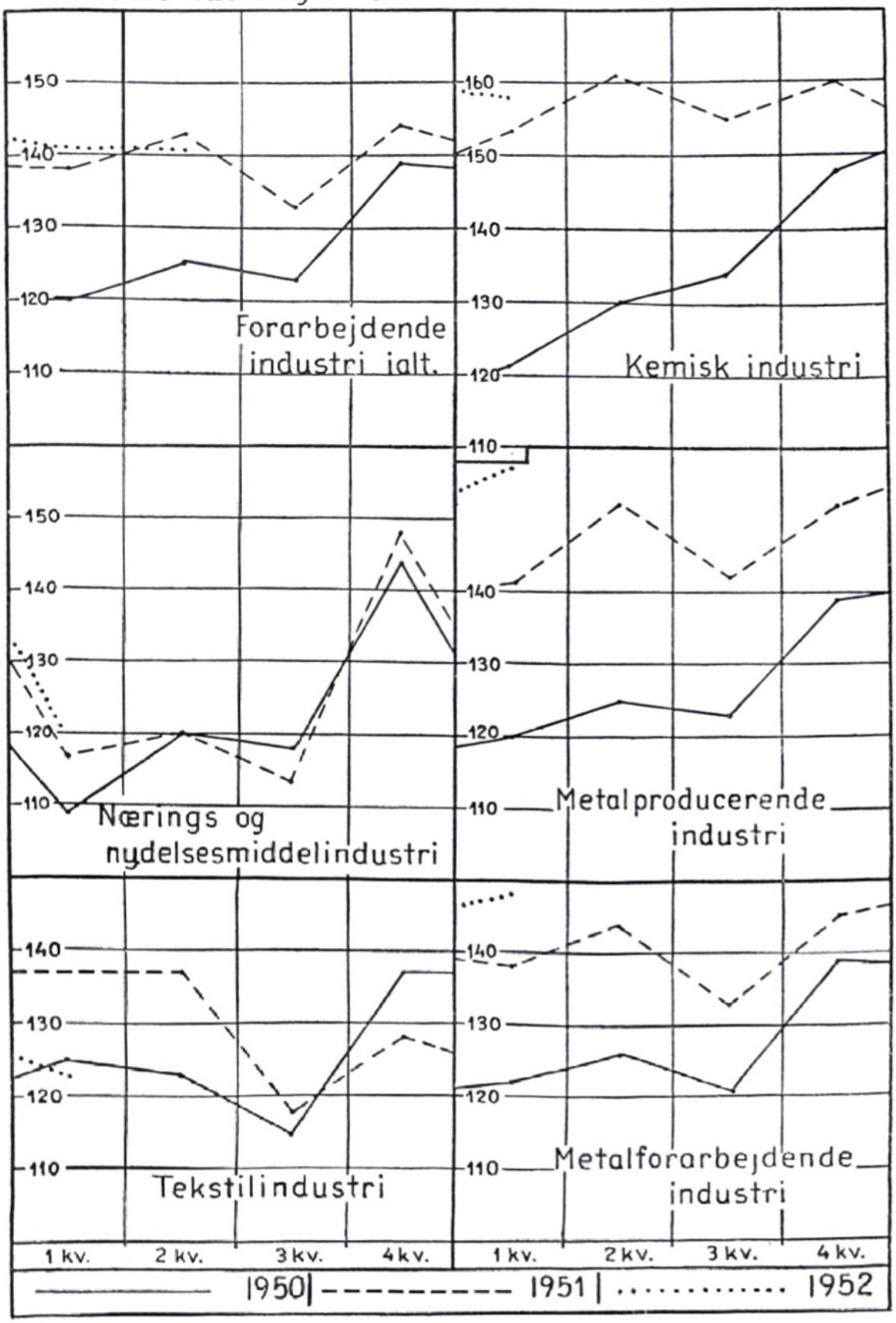
Blandt *hovedindustrigrenene* viser kemisk industri den største fremgang, medens metalproducerende og metalforarbejdende industrier ligger noget lavere, og de to typiske forbrugsvareindustrier nærings- og nydelsesmidler samt tekstil og beklædning har en stigning, der ligger væsentligt under gennemsnittet. Der er en sammenhæng mellem forskellene i landenes udvikling på den ene side og forskellen i industrigrenenes udvikling på den anden; således betyder den tyske stålindustris genopståen meget både for den stærke stigning i Vesttysklands totale industriproduktion og for fremgangen for de metalproducerende og -forarbejdende industrier.

Fra et konjunkturmæssigt synspunkt er det imidlertid den *stagnationstendens,* der har vist sig i løbet af det sidste års tid, som har størst interesse. Som man ser af diagrammet s. 145, aftog stigningstempoet i Vesteuropas samlede industriproduktion betragteligt henimod slutningen af 1951, og i 2. kvartal 1952 lå produktionen for Vesteuropa som helhed for første gang siden 1948 lavere end produktionen i det tilsvarende kvartal i det foregående år, omend forskellen var mindre end 2 %.

Stagnationstendensen genfindes i alle lande og for de fleste industrigrene, men med betydelige *forskelle i styrkegrad.* I Tyskland, Østrig, Frankrig og Norge er der stadig nogen fremgang at spore. Men i de fleste andre lande er der tale om en direkte nedgang af større eller mindre omfang. Tidligst – nemlig omkring midten af 1951 – og stærkest satte den ind i Danmark og Holland, og Danmark havde endog – som det eneste O.E.E.C.-land – i 2. kvartal 1952 en industriproduktion, der lå lavere end i det samme kvartal 2 år før.

Ser man på de enkelte hovedindustrigrene, bemærker man, at direkte nedgang i forhold til tidligere år kun optræder i *tekstilindustrien.* For nærings- og nydelsesmidler er der nærmest tale om stilstand, medens der fortsat er stigende produktion såvel i den metalproducerende som i den metalforarbejdende industri. Heller ikke den kemiske industri viser endnu tilbagegang; men stigningstakten er dog stærkt aftagende, antagelig bl. a. fordi en del kemiske produkter anvendes som materialer for tekstilindustrien. Det er altså overvejende *konsumgodeindustrierne,* der er gået tilbage, medens de typiske *produktionsmiddelindustrier*

Indekstal for Industriproduktionen i OEEC - landene
(ikke sæsonudjævnede kvartalstal - 1948 = 100)

er gået frem, men ikke tilstrækkeligt til at hindre en mindre samlet tilbagegang. Iøvrigt er der grund til at bemærke, at knaphed på *råmaterialer* næppe har spillet nogen rolle for stagnationstendensen. Tværtimod er der i løbet af det sidste års tid sket en væsentlig forøgelse af Vesteuropas egen produktion af så vigtige materialer som kul og stål.

Efterspørgselsudviklingen.

Standsningen i produktionsfremgangen såvel som de omtalte forskelle i udviklingen må forklares ud fra *efterspørgselsforholdene*. Medens metalindustrien gennemgående har gunstige afsætningsvilkår på grund af genoprustningen, er der i næsten alle vesteuropæiske lande sket en nedgang i det private forbrug i løbet af det sidste års tid, større eller mindre, men overalt utvetydig. Særlig stærk er nedgangen for klæder og fodtøj – et forhold, der klart genspejles i udviklingen inden for tekstilindustrien – ligesom der også er sket et betydeligt fald i efterspørgselen efter andre forholdsvis varige forbrugsartikler. Ved bedømmelsen af denne forbrugstilbagegang må man dog erindre, at sammenligningsgrundlaget – slutningen af 1950 og begyndelsen af 1951 – er usædvanlig ugunstigt, fordi der som følge af Koreakrigens udbrud i denne periode – i Vesteuropa såvel som i U.S.A. – foregik en stærk forcering af forbrugernes og handelsleddenes indkøb i forventning om stigende priser og vanskeligere forsyningsforhold.

Tilbagegangen i forbruget er dog så stærk, at det er tvivlsomt, om reaktionen efter den forrige periodes store indkøb rummer hele forklaringen. Som begrundelse for, at det særlig er tekstilindustrien, der er ramt, har man anført, at denne industri i efterkrigsårene er blevet udvidet for stærkt til, at man på længere sigt kan regne med, at den vil kunne have fuld kapacitetsudnyttelse. Årsagen til denne overekspansion skulle ligge i, at tekstilfabrikanterne ved beslutninger om nyanlæg og udvidelser ikke har taget tilstrækkeligt hensyn til, at den stærke efterspørgsel efter tekstilvarer i de foregående år for en stor del skyldes, at der har været et ekstraordinært behov, stammende fra, at befolkningen under krigen var underforsynet med tekstilvarer, et behov, der nu stort set er dækket.

En medvirkende årsag til forbrugsnedgangen er utvivlsomt, at prisstigningsforventningerne fra efteråret 1950 og begyndelsen af 1951 efterhånden afløstes af *forventninger* med modsat fortegn, da det viste sig, at de højt opskruede råvarepriser ikke kunne holde, men begyndte at falde i marts-april 1951.

Den omstændighed, at også *fødevareforbruget* er gået tilbage i en række lande, tyder imidlertid på, at endnu flere faktorer må have gjort sig gældende, og blandt disse er formentlig den vigtigste i adskillige tilfælde en bevidst *forbrugsbegrænsende økonomisk politik*. Denne havde to formål, nemlig dels at frigøre produktionsfaktorer til brug for den øgede rustningsproduktion, dels at hindre, at den for mange europæiske lande stærkt ugunstige udvikling i deres internationale bytteforhold, som skyldtes de høje råvarepriser, skulle føre til alt for store underskud på betalingsbalancens løbende poster. Der foretoges derfor efterhånden i en række lande en stramning af *finanspolitikken*, der gjorde det nødvendigt for forbrugerne at begrænse deres indkøb. Samtidig skærpedes også

pengepolitikken – rentesatserne forhøjedes, og forskellige kreditbegrænsende foranstaltninger gennemførtes, hvorved en række produktioner blev urentable eller uigennemførlige; også dette måtte især gå ud over forbrugsvareindustrierne, der stod over for faldende eller højst uforandret efterspørgsel, medens produktionsmiddelindustrierne havde gode afsætningsvilkår som følge af oprustningen.

Gennemgående viser det sig, at de lande, hvis *udenlandske bytteforhold* forringedes stærkest, herunder Danmark, har været nødt til at gennemføre de mest indgribende forbrugsbegrænsende foranstaltninger og derfor også har haft den stærkeste produktionstilbagegang. Overførsel af produktionsfaktorer fra fremstilling af forbrugsvarer til hjemmemarkedet og til produktion for eksport eller fremstilling af militært materiel kan nemlig ikke foregå gnidningsfrit; en del af de ledigblevne faktorer fra konsumgodeindustrierne kan først finde beskæftigelse andetsteds efter en længere tilpasningsproces. De lande, hvis bytteforhold holdt sig nogenlunde konstant eller endog forbedredes, har derimod kunnet undlade forbrugsbegrænsende foranstaltninger i samme udstrækning, og de har derfor heller ikke set deres produktion gå tilbage.

Kun Frankrig har på trods af en stærk forværring af bytteforholdet ført en politik, der har muliggjort fortsat stigning i industriproduktionen, men på bekostning af betydelige betalingsbalancevanskeligheder. Disse har man søgt at imødegå ved skærpet importkontrol, en politik, der i den seneste tid synes at have medført en vis lettelse i valutasituationen. Også England har haft stort besvær med sin betalingsbalance, vel bl. a. fordi England har ydet den forholdsvis største rustningsindsats. Både strammere pengepolitik og strengere importkontrol har været taget i anvendelse for at imødegå disse vanskeligheder; men indtil nu har man kun opnået at hindre yderligere fald i guld- og dollarreserven, medens nogen positiv forbedring ikke er foregået.

I den sidste tid er nogle af de lande, hvor den førte politik har resulteret i en betragtelig lettelse af betalingsbalancevanskelighederne, igen slået ind på en noget *friere kreditpolitik*. Dette gælder i første række Holland. Også Tyskland – der iøvrigt hører til de lande, der i kraft af stor udenlandsk efterspørgsel efter dets eksportprodukter, har kunnet opretholde en stadig stigning i industriproduktionen uden væsentlige betalingsbalancevanskeligheder siden begyndelsen af 1951 – har gennemført en vis rentenedsættelse.

Priser og lønninger.

Efter de stærke stigninger i *engrospriserne,* som har præget Vesteuropa i de senere år navnlig på grund af devalueringerne i 1949 og krigen i Korea fra 1950, er der nu tilsyneladende sket en vis stabilisering. I flere lande indtraf der et mindre fald allerede omkring midten af 1951, formentlig i hovedsagen som følge af de faldende verdensmarkedspriser på råvarer; men da råvarepriserne i løbet af efteråret stabiliseredes, skete der pány en vis stigning, idet mere forarbejdede varers priser tilpassedes opad. Fra omkring årsskiftet gik råvarepriserne pány ned i moderat tempo, og i denne omgang slog faldet igennem i engrosprisudviklingen i næsten alle lande i Vesteuropa. I de fleste tilfælde har nedgan-

Engelske[a]) konjunkturtal.

	Priser		Industriproduktion		Boligbyggeri[5]		Arbejdsmarked				Detailomsætning[8]	Udenrigshandel		Aktiekurser[11]
							Beskæftigelse[6]							
	Engrospriser[1]	Leveomkostninger[2]	Central Statistical Office[3]	London & Cambridge Economic Service[4]	Antal boliger under opførelse	Antal boliger fuldført	Samlet antal beskæftigede	Fabriksindustrien	Arbejdsløshed	Arbejdsløn[7]		Import[9]	Eksport[10]	
	1938 = 100 *	Juli 1914 = 100 *	1948 = 100 *	1946 = 100 *	1000 †	*	Mill. †	Mill. †	1000 †	Sept. 39 = 100 *	1947 = 100 *	Mill. £ *	Mill. £ *	$^{31}/_{12}38$ = 100 *
1938	100	156	—	—	—	30.0	17.9	6.8	1688	100	65	77	44	100
1945	167	203	—	—	26	0.2	16.3	6.8	103	150	76	92	38	—
1946	173	204	—	100	204	4.1	17.3	6.6	359	162	88	108	80	150
1947	189	203	—	109	256	11.6	18.6	7.1	256	168	100	149	100	157
1948	216	108	100	121	191	19.0	19.1	7.3	282	106	114	173	137	151
1949	227	111	106	129	195	16.5	21.8	8.3	243	109	125	189	154	137
1950	259	114	114	138	201	16.5	22.1	8.5	272	111	100	217	188	136
1951	315	125	117	142	226	16.2	22.3	8.7	186	120	109	326	226	153
April 1951	314	121	122	147	—	15.1	22.2	8.7	253	118	108	312	241	156
Maj —	315	124	116	140	—	15.9	22.3	8.7	216	118	107	338	241	161
Juni —	316	125	122	145	214	17.2	22.3	8.7	191	119	109	358	209	160
Juli —	315	126	111	134	—	16.0	22.3	8.7	186	120	106	359	232	151
Aug. —	319	127	104	126	—	14.8	22.4	8.7	205	120	100	369	240	154
Sept. —	321	128	121	145	226	17.2	22.4	8.7	217	121	103	337	218	160
Okt. —	324	129	121	150	—	17.7	22.4	8.8	264	122	106	363	246	161
Nov. —	324	129	123	151	—	17.8	22.3	8.8	290	126	115	329	254	148
Dec. —	326	130	113	139	226	19.3	22.2	8.8	303	126	144	314	213	144
Jan. 1952	330	132	117	139	—	15.7	22.2	8.8	378	127	104	357	264	134
Febr. —	325	133	120	147	—	16.2	22.2	8.8	394	128	105	297	244	132
Marts —	328	133	123	150	232	21.8	22.1	8.7	433	128	109	333	265	128
April —	325	135	109	135	—	17.8	22.1	8.7	468	128	112	326	229	136
Maj —	323	135	115	144	—	19.7	22.1	8.6	467	129	116	320	236	126
Juni —	323	138	110	137	252	19.4	22.1	8.6	440	129	114	276	194	121
Juli —	323	138			—	21.0			394	129		290	222	129

a) Priser, industriproduktion, arbejdsløn og udenrigshandel refererer til Det forenede Kongerige (England & Wales, Skotland og Nordirland), boligbyggeri, beskæftigelse og arbejdsløshed samt detailomsætning til Storbritannien (England & Wales, Skotland).

* Tallene for 1938 og 1945—51 (de første 8 rækker) er gennemsnit for 12 måneder.

† Tallene for 1938 og 1945—51 (de første 8 rækker) gælder for juli (beskæftigelse, arbejdsløshed) eller december.

[1] Board of Trade. [2] Ministry of Labour. Fra juni 1947 nyt indeks med basis juni 1947. [3] Inkl. rustningsproduktion („finished munitions"). [4] Ekskl. rustningsproduktion. [5] Ministry of Health. Permanente boliger. [6] Fra 1949 ny serie, der i modsætning til den tidligere omfatter privat hushjælp og beskæftigede over pensionsalderen (65 år for mænd og 60 år for kvinder). Desuden tælles nu halvdagsarbejdere som heldagsarbejdere. Til sammenligning anføres, at tallene efter den nye opgørelse medio juli 1948 var 21.9 og 8.1. [7] Ugentlige lønsatser. Fra juni 1947 nyt indeks med basis juni 1947, omfattende industri, landbrug, off. forsyningsvirksomheder, detailhandel m. m. [8] Varehuse, kædebutikker og brugsforeninger. [9] Generalindførsel. [10] Inkl. reeksport. [11] Actuaries' Investment Index. Industriaktier den sidste tirsdag i hver måned.

gen dog været af begrænset omfang; størst har den været i Belgien, hvor engrospristallet fra januar til juni faldt med ca. 10 %.

Også *leveomkostningerne* har i enkelte lande vist en vigende tendens; men nedgangen har i det højeste andraget 2–3 %, og i det store flertal af lande har der været tale om stabilitet eller svag stigning.

Oplysningerne om *lønudviklingen* i lande, hvis lønstatistik bygger på den *faktiske gennemsnitsindtægt* pr. time eller uge for beskæftigede arbejdere, er ved deres fremkomst allerede temmelig gamle. De oplysninger, som faktisk foreligger, men som kun i enkelte tilfælde rækker væsentligt ind i 1952, tyder på fortsat stigning, og det samme gør de væsentligt nyere oplysninger (helt op til juni–juli) fra lande, som anvender de aftalte *lønsatser* som grundlag for deres statistik. Igennem denne proces er der efterhånden ved at ske en vis forbedring af reallønnen i mange lande; særlig kraftige fremskridt synes at være opnået i Tyskland og Frankrig. Om lønudviklingen i den nærmeste fremtid kan det bemærkes, at der i flere lande i den sidste tid er fremsat krav om kraftige forhøjelser. Dette gælder således bl. a. i England, hvor flere af de store fagforeninger har forlangt betydelige forhøjelser, til trods for at landsorganisationen (Trade Union Council) har imødekommet et ønske fra den konservative regering, idet den – i betragtning af Englands vanskeligheder ved at opretholde og forøge sin eksport – har udtalt sig for en vis tilbageholdenhed med hensyn til lønkravenes størrelse i den forhåndenværende situation. I hvilket omfang der faktisk vil blive tale om lønforhøjelser, lader sig ikke sige; men en vis stigning undgås næppe.

Af særlig interesse er iøvrigt pris- og lønudviklingen i *Frankrig,* hvor regeringen Pinay som omtalt i forrige nummer af „Økonomi og Politik" i foråret iværksatte en kampagne for at gennemtvinge et prisfald for bl. a. derigennem at hindre en ny devaluering af franc'en. I de første måneder gik udviklingen efter planen; men i juli og august steg engrospristallet som følge af højere priser på landbrugsvarer, og i august gik også leveomkostningsindeks op fra 142.8 til 144.8. Hvis dette indeks stiger til 149.1 – ca. 3 % endnu – vil arbejderne have krav på en lønforhøjelse på 5 %. Sker dette, regner mange med, at en ny inflationsbølge vil sætte ind, og at en devaluering af franc'en vil være uundgåelig, hvis Frankrigs konkurrenceevne på verdensmarkedet skal opretholdes. Mod denne baggrund må det ses, at regeringen for nylig har beordret et almindeligt *prisstop* på det ved udgangen af august gældende niveau. Dette skridt er allerede på en vis måde et nederlag for regeringen, for så vidt som den netop har erklæret det for sin hensigt at hindre inflationen ved hjælp af liberale midler.

DOLLARPROBLEMET

Efter at der i nogen tid har været temmelig stille omkring spørgsmålet vedrørende knapheden på amerikanske dollars i praktisk talt hele den øvrige verden, er dette emne i de sidste måneder pány blevet sat på dagsordenen og er blevet gjort til genstand for en række officielle og private kommentarer. Og med god grund, ikke mindst fra et vesteuropæisk synspunkt; for medens Marshallplanen som foran omtalt må siges at have været vellykket, når man bedømmer den på

grundlag af det fremskridt, der er sket med den vesteuropæiske industriproduktion, så har dens andet hovedformål – afskaffelsen af dollarknapheden i Vesteuropa – kun gjort ringe fremskridt.

I perioden umiddelbart efter Koreakrigens udbrud nærede man en vis forventning om, at verdens dollarproblem ville blive lettet, i hvert fald så længe den amerikanske genoprustning stod på, fordi man regnede med, at U.S.A. ville importere større mængder af råvarer til højere priser fra den øvrige verden – ikke mindst sterlingområdet – samtidig med at der i højere grad ville blive lagt beslag på den amerikanske industris kapacitet til produktion af militært materiel, således at den ikke i så høj grad kunne konkurrere i udlandet. Specielt for Vesteuropas industri ville dette betyde større chancer for at gøre sig gældende på det sydamerikanske, det asiatiske og andre oversøiske markeder. Herved skulle Europa i samhandelen med disse markeder kunne indtjene et overskud, der atter kunne omveksles med de dollars, de pågældende lande tjente ved råvareeksport til U.S.A., og det således tilvejebragte dollarsbeløb skulle kunne dække i hvert fald en del af Europas underskud i den direkte samhandel med U.S.A. (Samtidig måtte man dog regne med, at Vesteuropa ville få et ringere bytteforhold over for de råvareproducerende lande som følge af de højere råvarepriser, der var forudsætningen for, at hele den beskrevne mekanisme kunne komme i gang).

De mest optimistiske mente endog at turde håbe på, at løsningen af dollarsproblemet ville blive varig, fordi den udvidede kapacitet i det amerikanske erhvervsliv, hvis den skulle udnyttes, ville kræve en permanent amerikansk import af råvarer, hvortil kom, at Europas industri under oprustningsperioden skulle have fået tid til at etablere faste handelsforbindelser med de oversøiske markeder og således være blevet i stand til lettere at afvise senere amerikanske forsøg på påny at gøre sig stærkere gældende på disse markeder.

I den første tid efter krigsudbruddet syntes udviklingen da også at forme sig efter disse retningslinier. U.S.A.s import steg stærkt, medens eksporten i den første tid nærmest var faldende. Men det varede ikke længe, før udviklingen påny gik den modsatte vej, jfr. nedenstående tabel.

U.S.A.s løbende betalingsbalance over for den øvrige verden.
(Mill. $)

	Handelsbalance			Usynlige poster[1]	Løbende poster ialt	
	eksport	import	eksport-overskud		incl. militære leverancer	excl. militære leverancer
1949	12.337	7.066	+ 5.271	+ 578	+ 5.849	+ 5.500
1950	10.658	9.315	+ 1.343	+ 473	+ 1.816	+ 1.345
1951	15.486	11.668	+ 3.818	+ 876	+ 4.694	+ 3.413
1952 (første halvår omregnet til årsrate) ...	16.670	11.730	+ 4.940	+ 366	+ 5.306	+ 3.706

[1] Tjenesteydelser, nettoindtægter af udenlandske investeringer, private gaveydelser o. l.

Årsagen til stigningen i værdien af U.S.A.s import fra 1950 til 1951 var overvejende højere priser, specielt for råvarer, der i mange tilfælde steg med over 100 %; importmængden steg kun med omkring 5 %, og når stigningen ikke

er fortsat i 1952 på trods af den fortsat høje økonomiske aktivitet, skyldes det utvivlsomt for en stor del netop de højere råvarepriser, som har opfordret til sparsommelighed ved anvendelsen og til udvidet indenlandsk produktion, f. eks. af syntetisk gummi.

Eksportværdiens forøgelse skyldes derimod i hovedsagen større mængde, idet priserne kun steg relativt lidt. Når eksporten har kunnet udvides så kraftigt, som tilfældet er, beror det bl. a. på, at der i mange af de råvareeksporterende lande opstod et inflationspres som følge af de stigende priser; da samtidig øgede dollarindtægter bevirkede ophævelse eller lempelse af importrestriktioner i forhold til U.S.A., øgedes importen herfra betragteligt. Vesteuropa var ikke i stand til i noget større omfang at drage fordel af de oversøiske landes store dollarindtægter, fordi oprustningen også i de fleste vesteuropæiske lande lagde beslag på en stigende del af produktionsapparatet; hertil kom, at de højere importpriser også mange steder i Vesteuropa gav anledning til øget inflationspres og dermed større indenlandsk efterspørgsel, således at der ikke kunne sættes ind med nogen større eksportoffensiv.

Som man ser af tabellen har „dollargabet" i første halvdel af 1952 været noget mindre end i 1949; men det er dog stadig meget stort. Godt 1 milld. $ pr. år dækkes i de senere år gennem privat amerikansk kapitaleksport; men resten – ca. 2½ milld. $ om året – har måttet dækkes ved den amerikanske regerings gave- og låneydelser uden for det militære hjælpeprogram. Disse har endog været så store, at de har kunnet finansiere en opbygning af udenlandske guld- og dollarreserver over hele den betragtede periode. Siden midten af 1951 er der dog pány sket en nedgang i disses størrelse, der især er gået ud over sterlingområdets beholdninger.

I det lange løb kan man imidlertid ikke regne med fortsat økonomisk hjælp fra U.S.A. i form af gaver – noget sådant er hverken politisk gennemførligt i U.S.A. eller i længden tilfredsstillende for modtagerne, og dette er baggrunden for, at problemet pány er blevet taget op til behandling. Man regner med, at det vil blive drøftet på den planlagte konference i november mellem det britiske statssamfunds premierministre, og når den nye amerikanske administration, der vil fremgå af præsidentvalget i U.S.A. i november, har overtaget styret i januar, ventes der påbegyndt forhandlinger om spørgsmålet mellem U.S.A. og England. For nylig har iøvrigt den amerikanske „økonomiske ambassadør" i Europa, Mr. Draper, taget sagen op i en indberetning til præsident Truman.

De midler, der kan tænkes bragt i anvendelse, er for så vidt alle velkendte. En hovedbetingelse for problemets løsning må være opretholdelse af en høj økonomisk aktivitet i U.S.A.; kommer der en depression her med påfølgende fald i råvareimporten, vil dollarknapheden vokse til uoverskuelige dimensioner. Men dette er ikke nok. U.S.A. må – som det er blevet udtrykt – leve op til den rolle som verdens største kreditornation, landet faktisk indtager. Dette indebærer, at U.S.A. – ligesom England før første verdenskrig – må afstå fra importrestriktioner og told til beskyttelse af forholdsvis små grupper af indenlandske producenter, der måske ikke kunne klare sig i konkurrencen. Endvidere at U.S.A. må påtage sig at gennemføre en betydelig kapitaleksport især til underudviklede områder i verden; denne kapitaleksport må ikke forsynes med betingelser om, at de

tilsvarende varer skal leveres af amerikanske firmaer, men det må overlades til låntagerne at afgøre, hvor de vil købe. Hermed ville der blive skabt mulighed for, at de europæiske lande kunne tjene en del dollars ved leverancer til de kapitalimporterende områder og således dække deres underskud i forhold til U.S.A. selv. Da man næppe kan vente, at den private kapitaleksport i en nærmere fremtid skal øges så stærkt, som skabelse af balance ville nødvendiggøre, må den amerikanske regering påtage sig denne opgave, eventuelt gennem allerede bestående organer som den internationale bank for genopbygning og udvikling og eksport-import-banken.

I den øvrige verden – specielt Vesteuropa – må man bidrage til problemets løsning gennem fjernelse af den stadigt truende inflationsfare, ligesom man må stræbe efter større produktivitet og smidigere tilpasning til ændrede forudsætninger på verdensmarkedet. Alt dette kræver igen, at man øger investeringen og holder igen på forbruget, ligesom en ophævelse af hindringerne for den internationale handel ville føre nærmere til målet. Endelig er der den mulighed, at man udvikler andre forsyningskilder ved større samhandel med lande uden for U.S.A., herunder Østeuropa.

Som sagt er alle disse midler velkendte. Men deres gennemførelse afhænger af en række indre- og ydrepolitiske forhold såvel i U.S.A. som i Europa, og man kan måske have sine tvivl med hensyn til, i hvilket omfang de vil blive bragt i anvendelse. På den anden side er alternativet en fortsat dollarknaphed, der enten vil nødvendiggøre vedvarende økonomisk hjælp fra U.S.A. til Europa eller gennemførelse af endnu strengere importrestriktioner i forhold til U.S.A. end dem, man har i øjeblikket.

30.9.1952.